

ЗА 14-АТА ПЕТИЛЕТКА НА КИТАЙ И ХАРМОНИЯТА

Искра Мандова

Великотърновски университет, България

ABOUT CHINA'S 14th FIVE-YEAR PLAN AND HARMONY

*Iskra Mandova*¹

University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

Abstract: We know that China has been adopting Five-year plans since 1953; they are a system of planned initiatives that the country seeks to pursue in its future socio-economic development.

The Fourteenth Five-Year Plan (FYP) of China (2021 – 2025), approved in March 2021, is the main topic of this article not only because of the important strategic and geopolitical place of China in the modern world, but also because of the need for such publications in our country. We can read that this five-year plan sets key milestones for China, but also for every other country in the world: tackling poverty, trade expansion, investment in science and technology, environment protection, etc. The aim here is to consider not only the economic and social aspect of the planned development, but also to look for the roots of modern Chinese politics in traditional culture and ancient Chinese philosophy. In today's global world, it is not possible for any nation or culture to exist in isolation and develop on its own. That is why Chinese people say that China needs the world, but the world also needs China, especially the modern world.

Keywords: China; 14th Five-year plan; harmony; shared future; Chinese dream

Знаем, че в Китай още от 1953 г. се приемат петгодишни планове или т. нар. петилетки – *у-ниен дзихуа*, които представляват система от планирани инициативи, които страната се стреми да следва в бъдещото си социално-икономическо развитие.

¹ Dr. Iskra Mandova – Associate professor at the Classical and Eastern Languages Department, St Cyril and St Methodius University of Veliko Tarnovo, Bulgaria; Director of the Confucius Institute at the same university. E-mail: i.mandova@ts.uni-vt.bg

Четиринадесетата петилетка на Китай (2021 – 2025), приета официално на 11 март 2021 г., е основна тема на настоящата статия не само заради важното стратегическо и геополитическо място на КНР в съвременния свят, но и заради необходимостта от подобен тип публикации в нашата страна. Можем да прочетем, че в този петгодишен план са заложени ключови за Китай, но и за всяка друга страна по света проблеми и задачи като: справяне с бедността, разширяване на търговията, инвестиции в наука и технологии, опазване на околната среда и пр. Целта тук е да се разгледа не само икономическият и социален аспект на планираното развитие, но и да се потърсят корените на съвременната китайска политика в традиционната култура и древнокитайската философия.

Връщаме се малко по-назад във времето, за да споменем двете стогодишни цели на Китай (两个一百年奋斗目标), които президентът Си Дзинпин дефинира по време на XIX Конгрес на Китайската комунистическа партия (ККП) през 2017 г., а именно: 1. Изграждане на общество със средно ниво на благосъстояние по всеобхватен начин до 2021 г., когато се навършват 100 години от основаването на ККП; и 2. Превръщането на Китай в богата, силна, демократична, цивилизована, хармонична, красива и модернизирана социалистическа световна сила до 2049 г., когато ще се чества стогодишнината от основаването на Китайската народна република. Докладът на 19-ия партиен конгрес допълнително разделя периода между двете стогодишнини на два етапа (2021 – 2035 и 2035 – 2049), като завършването на първия етап е белязано от „основно постигане на социалистическа модернизация“ (基本实现社会主义现代化) до 2035 г. Първата голяма цел на Китай е изпълнена чрез „насърчаване на пет модела за подкрепа на бедното население в рамките на единно планиране, а именно: развитие на производството, преместване, екологични компенсации, образование и социално обезпечаване“ (Dong 2021).

14-ият петгодишен план и дългосрочните цели за национално, икономическо и социално развитие на Китайската народна република до 2035 г., изготвени в съответствие с предложенията на ЦК на ККП, представляват национална стратегия, в която се изясняват приоритетите за работа на правителството и определят нормите за поведение на пазарните субекти. Това е грандиозен план за новото пътуване на Китай за изграждане на социалистическа модерна държава с китайски характеристики.

Документът е в обем от над 100 печатни страници и се състои от 19 глави²: 1. Започване на новото пътуване за изграждане на модерна

² Преводът от китайски език е дело на автора на тази статия. Съдържанието и целият текст на документа в оригинал са достъпни на адрес: [中华人民共和国国民经济和社会发展第十四个五年规划和2035年远景目标纲要_百度百科 \(baidu.com\)](https://www.baidu.com/s?wd=中国共产党国民经济和社会发展第十四个五年规划和2035年远景目标纲要)

социалистическа страна по всеотраслен начин; 2. Придържане към развитие, водено от иновации и създаване на нови възможности за развитие; 3. Ускоряване на развитието на модерна индустриална система, консолидиране и укрепване на основите на реалната икономика; 4. Формиране на силен вътрешен пазар и изграждане на нов модел на развитие; 5. Ускоряване на развитието на базата на цифровизацията и създаване на дигитален Китай; 6. Цялостно задълбочаване на реформите и изграждане на социалистическа пазарна икономика на високо ниво; 7. Настойчиво приоритизиране на развитието на селското стопанство и селските райони и цялостно насърчаване съживяването на селските райони; 8. Подобряване на Новата стратегия за урбанизация и подобряване на качеството на развитие на урбанизацията; 9. Оптимизиране на регионалните икономики и насърчаване на координираното регионално развитие; 10. Развитие на напреднала социалистическа култура и повишаване на националната културна мека сила; 11. Насърчаване на зеленото развитие и улесняване на хармоничното съвместно съществуване на хората с природата; 12. Прилагане на отварянето към света на високо ниво на практика и използване на новите перспективи за печелившо сътрудничество; 13. Подобряване на качествата на гражданите и насърчаване на цялостното човешко развитие; 14. Повишаване на поминъка и благосъстоянието на хората и повишаване нивото на съвместно изграждане, съвместно управление и споделяне; 15. Координиране на развитието и сигурността за изграждане на по-мирен и сигурен Китай; 16. Подобряване на националната отбрана, ускоряване модернизацията на въоръжените сили и постигане на единство между богатата страна и силна армия; 17. Укрепване на изграждането на социалистическа демокрация, върховенство на закона и подобряване на системата за партиен и държавен надзор; 18. Придържане към принципа „Една държава, две системи“ и насърчаване на обединението на страната; 19. Осигуряване на засилено изпълнение на плана.

Тук ще се спрем на важни понятия в заглавията на 10, 11 и 12 глава, а именно „културната мека сила“, „хармония между хора и природа“ и „печелившо (взаимоизгодно) сътрудничество“, които са в основата на китайската външна политика.

Терминът „мека сила“ е въведен през 90-те години на ХХ в. от Джоузеф Най – професор в Харвардския университет, помощник държавен секретар при президента Картър, помощник министър на отбраната при президента Клинтън и председател на Националния съвет по разузнаване. В началото на реформата и отварянето на Китай през ХХ век Дън Сяопин предлага „материалната и духовната цивилизации да вървят ръка за ръка“. Ако приемем, че материалната цивилизация е военната и икономическа

сила, то тогава духовната цивилизация всъщност е един вид мека сила, тоест културна и духовна сила. В този смисъл духовната култура не само олицетворява меката сила, тя представлява корените и душата на една нация. Ако една страна няма собствена културна и духовна сила, то нацията ѝ няма шанс за оцеляване и развитие. Иначе казано, жизнеността на една нация умира без нейната духовна култура, а без духа на културата няма посока за развитие, няма и насочваща идеология. В този смисъл *меката сила* олицетворява духовната цивилизация и е много важна ценностна концепция за една нация. През 1996 г. известният китайски професор-философ Джан Лиуън издава свой труд, в който развива вижданията си за учението за хармонията – концепция за културната стратегия на XXI век, която в следваща негова монография се доразвива в геополитическа и външнополитическа. Именно там проф. Джан говори за прилагането на *Хъ шъли* (прев. *Хъ* – хармония, мир, баланс; *шъли* – сила, т.е. сила на мира/хармонията), която е отвъд концепциите за твърдата, меката и интелегентната сила. Традицията е огледало, което оказва влияние върху водещата идеология, теоретичното мислене, ценностите, етиката, морала, човешкия темперамент, начините на общуване и пр. на нацията. Силата на мира/хармонията е основната ценност и същността на традиционното мислене, която влияе както върху елитарната култура, така и върху тази в низовия слой. (Zhang 2018)

Китайската култура е универсална и в същото време самобитна и уникална. Дълбоко в своята същност тя е търсене на хармония между човека и вселената, а „нейните най-красиви прояви проникват в дълбините и на индивидуалното, и на колективното съзнание, превръщат се в послание и съдба“ (Тодорова 2015: 91). Ето защо и в съвременната политика на КНР основните принципи се основават на идеята за изграждане на хармоничен свят, основан на разбирателството и взаимното уважение между хората и нациите. Традиционната китайска култура има дълга история, отразява националните характеристики, богата е на съдържание и е развивана през поколенията. Нейното духовно ядро е конфуцианството, допълнено от даоизма и будизма. Когато например ученикът Фан Чъ попитал Конфуций какво представлява *жен* (仁), Конфуций отговорил „Любов към хората“ [Лун'ю 12:22]. С други думи, *жен* започва с любовта към родителите, после се пренася върху общността, за да обхване накрая всички хора. Конфуций отделя особено внимание и на обредите/ритуалите *ли* (礼): „На *ли* се крепи хармонията между хората“. Според Лаодзъ войните избухват заради прекомерните желания на хората, когато те се стремят да удовлетворят собствените си желания. Затова той призовава

към „недействие“ – у *уей*. Създателят на моизма – Муодзъ, който се противопоставя и на двамата споменати по-горе философи, заклеява войната и говори за универсална, „всеобща обич“. Уан Би³ смята, че недействието означава да живееш в хармония с природата, царете и владетелите трябва да се придържат към принципа за недействие (*у уей*), всичко на света следва естествения си ход, а чрез силата на баланса с недействие да се просвещава, възпитава и влияе на себичните и похотливи хора и владетели, да бъдат ограничени чрез безименното и простото (*умин джъ ну*). Тогава природата в Поднебесната ще бъде стабилна, това е да управляваш света със силата на баланса и хармонията – „не предприемам действия, но хората се променят“⁴. Когато решаваме взаимоотношенията между нации и държави, това не трябва да става чрез конфронтация или победа във война, а чрез силата на баланса да се постигне съвместно и печелившо развитие. (Йе, Джу 2017, 16 – 27; Zhang 2018)

В днешния глобален свят не е възможно нито една нация или култура да съществуват изолирано и да се развиват самостоятелно. Затова китайците казват, че Китай се нуждае от света, но и светът се нуждае от Китай, особено съвременният свят (Cheng 2017, 5). Активното насърчаване на обмена и сътрудничеството чрез културната сила на хармонията е водещ принцип, защото чрез опознаването на културите се преминава от национализация към глобализация. В своята монография „Глобализация по китайски – „Един пояс, един път“: Светът е за всички“, проф. Уан Иуей разказва историята на тази важна за Китай инициатива и обяснява принципите ѝ. Според него Китай и ЕС имат различни цивилизационни възгледи и трябва да положат усилия за укрепването на информационната комуникация и обмен, да засилят взаимното разбирателство и да потърсят общи позиции, като запазват различията си (Уан 2021, 268 – 269). Тази концепция за хармония в различieto откриваме в древни трактати като „Речи на царствата“ и „Беседи и изречения“ (*Луню*): „Хармонията [при различия] поддържа живота, еднаквостта го прекратява.“ „Благородният човек постига мир и при несъгласие; нищожният човек налага еднаквост, погубвайки мира.“⁵ Според Хъ Фън културата на хармонията е „вид култура, чието идейно съдържание е хармонията, а неговата форма на проявление – културата“. Нейният философски замисъл съответства на възгледите за Вселената, за света и моралните норми, заложен в прин-

³ Уан Би (226 – 249 г.) – китайски философ от периода на Трицарствието.

⁴ Лао Дзъ, *Даодъдзин*, 57 (Древнокитайска литература – Христоматия 2017).

⁵ Прев. Петко Хинов – В: Основни понятия в китайската мисъл и култура – книга втора 2018: 46 с.

ципа „да бъдеш в хармония, без да се уподобяваш“⁶, а водещият принцип е неотклонното търсене на общи допирни точки в различията.

Хармонията е трудно достижима в човешкото битие. Нейните измерения имат различни модификации, които авторите филтрират през призмата на своите душевни лутания. Така например, в поетическия цикъл „Юнмей санджан“ (Yongmeisanzhang / 咏梅三章) от Шъ Гуанхуа (Shi Guanghua) преобладава меланхолията и тъгата, но нейна „специфична модификация е светлата тъга, чрез която авторът се докосва до земното, видимото, но и до енигмата на отвъдното и ирационалните нишки на битието“ (Тодорова 2011: 281).

По въпроса за взаимноизгодното сътрудничество президентът Си Дзинпин има класически коментар: „Мир, а не война, сътрудничество, а не конфронтация, взаимноизгодност, а не нулев резултат, са вечните теми, които дават гласък на мира, прогреса и развитието на човешкото общество.“ (цит. Уан 2021, 218). Взаимозависимостта между всички региони и страни по света се е увеличила, създавайки общност на споделена съдба. Например проблемите с глобалното затопляне, болестите, престъпността, тероризма и др., които преминават строгите национални граници, се превръщат в предизвикателство за целия свят. Те изискват сътрудничество и взаимопомощ за разрешаването им. *Джуан Дзъ* казва: „Небето и земята съществуват заедно с мен и всичко е едно с мен.“ Следователно човекът и природата също трябва да се разглеждат като единство със споделена съдба, а не като конфликтни субекти. Философията за хармонията между живите същества (*хъшиън* – мирна симбиоза) е основата за осъществяване на Китайската мечта – хармонията е теоретичната обосновка за осъществяването ѝ (Джан 2018).

На фона на продължаващата пандемия и сложната геополитическа обстановка в световен мащаб, основна цел на петилетката, разбира се, е трансформацията на икономическия модел на Китай. Петгодишният план е фокусиран върху изграждането на пазарна, ефективна и отворена бизнес среда, непрекъснато надграждане на нейните вътрешни иновационни способности, движението на индустрията към продукти с по-висока добавена стойност, социално равенство, т. е. „общ просперитет“ на населението чрез гаранции, че растежът няма да бъде за сметка на околната среда. През май 2020 г., когато ръководството на Китайската комунистическа партия (ККП) най-общо очертава линиите на новия петгодишен план, той включва препратки към нов термин – „двойна циркулация“, въведен от президента Си Дзинпин на фона на срива на глобалната икономика в резултат

⁶ Лун'ю („Беседи и изречения“).

от COVID-19, а и на все по-враждебната икономическа конкуренция със Съединените щати. Понятието предполага фокус върху вътрешния пазар за напредването на китайската икономика, т. е. „вътрешният цикъл“ (вътрешното производство и потребление) е в основата, допълнен от „международния цикъл“ (външна търговия и инвестиции). (Blair 2020, Tiezzi 2020). От Световната банка предвиждат обаче, че китайската икономика ще се забави през 2022 г. и че постигнатият ръст на реалния БВП от 8,1 % на годишна база, ще достигне до 5,1 % през 2022 г. Според тях рисковете за влошаване на икономическите перспективи на Китай са се увеличили и се открояват три конкретни предизвикателства: първо, възстановяване на баланса от външно към вътрешно търсене и от инвестиции и воден от индустрията растеж към потреблението и услугите; второ, изместване тежестта на държавното лидерство и регулиране към по-голяма роля на пазарите и частния сектор; и трето – преминаване от високо- към ниско-въглеродна икономика. (The World Bank, Dec. 2021)

Каквото и да се случи обаче, „Китайската мечта не е просто мечта на китайския народ за по-добър живот. Това е мечтата на човечеството, която произхожда от Китай, но принадлежи на целия свят!“⁷

Библиография

Blair 2020: Blair David. 14th Five-Year Plan's ambitious goals will upgrade industry, lifestyles. China Daily. November 30, 2020. Retrieved October 2020.

<https://global.chinadaily.com.cn/a/202011/30/WS5fc455e7a31024ad-0ba98505.html>

The World Bank: China Economic Update – December 2021. Retrieved December 2021

<https://www.worldbank.org/en/country/china/publication/china-economic-update-december-2021>

Tiezzi 2020: Tiezzi Shannon. China's Fifth Plenum: What You Need to Know. The Diplomat. October 2020. Retrieved October 10, 2021.

<https://thediplomat.com/2020/10/chinas-fifth-plenum-what-you-need-to-know-2/>

Cheng 2017: 程裕祯. 中国文化要略, 4 版. 北京: 外语教学与研究出版社, 2017. [Cheng Yuzhen. Insight into Chinese Culture, 4th edition, Waiyu jiaoxue yu yanjiu chubanshe, Beijing, 2017]

⁷ УАН 2021: 18.

Zhang 2018: 张立文. 中国传统文化与人类命运共同体, 中国人民大学出版社, 北京, 2018: [Zhang, Liwen. Zhongguo chuantong wenhua yu renlei mingyun gongtongti, China Renmin University Press, Beijing, 2018]

Dong 2021: Дун Сяодзюн. Цифрите говорят за реалния път на Китай към избавянето от бедността. Май 2021. [Dong Xiaojun. Tsifrite govoryat za realniya pat na Kitay kam izbavyaneto ot bednostta. May 2021]

http://www.chinaembassy.bg/bjly/dtxw/202105/t20210511_9024257.htm

Древнокитайска литература – Христоматия, съст. и превод Бора Беливанова, изд. „Фабер“, Велико Търново, 2017, 264 с. [Drevnokitayska literatura – Hristomatiya, sast. i prevod Bora Belivanova, izd. „Faber“, Veliko Tarnovo, 2017, 264 s.]

Йе, Джу 2017: Йе Лан, Джу Лянжъ. Среци с китайската култура, изд. Изток-Запад, София, 2017. [Ye Lan, Zhu Liangzhi. Sreshti s kitayskata kultura, izd. Iztok-Zapad, Sofiya, 2017.]

Основни понятия в китайската мисъл и култура, книга втора, прев. Петко Хинов, изд. Изток-Запад, София, 2018, 156 с. [Osnovni ponyatiya v kitayskata misal i kultura, kniga vtora, prev. Petko Hinov, izd. Iztok-Zapad, Sofiya, 2018, 156 s.]

Тодорова 2011: Тодорова, Валерия. Екзистенциалната тъга в поезията на Иван Краско и Янко Силан - В: Светът на словото, В. Търново, 2011, 281 с. [Todorova, Valeriya. Ekzistentsialnata taga v poeziyata na Ivan Krasko i Yanko Silan - V: Svetat na slovoto, V. Tarnovo, 2011, 281 s.]

Тодорова 2015: Тодорова, Валерия. Словашкият романтизъм. Модерност и традиция. Ровита, Велико Търново 2015, 77 с. [Todorova, Valeriya. Slovashkiyat romantizam. Modernost i traditsiya. Rovita, Veliko Tarnovo 2015, 77 s.]

Уан 2021: Уан Иуей. Глобализация по китайски – „Един пояс, един път“: Светът е за всички, прев. Лин Уеншуан, Тодор Радев, изд. Катехон, София 2021. [Wang Yiwei. Globalizatsiya po kitayski – „Edin poyas, edin pat“: Svetat e za vsichki, prev. Lin Wenshuang, Todor Radev, izd. Katehon, Sofiya 2021.]

Хъ 2018: Хъ Фън. Идејни основи на културата на хармонията, прев. Антония Цанкова, Мария Маринова, Издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, София, 2018. [He Feng. Ideyni osnovi na kulturata na harmoniyata, prev. Antoniya Tsankova, Mariya Marinova, Izdatelstvo na BAN „Prof. Marin Drinov“, Sofiya, 2018.]